

www.ketab.ir

بررسی قانون حاکم بر
اخلاقات ناشی از تعهدات غیر قراردادی

حسین محمدی

سرشناسه	: محمدی، حسین، ۱۳۴۹-
عنوان قراردادی	: ایران، قوانین و حاکم
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی قانون حاکم بر اختلافات ناشی از تعهدات غیر قراردادی / حسین محمدی.
مشخصات نشر	: مشهد: نسیم آفتاب، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	: ح، ۱۲۲، ص: ۲۴ × ۱۷/۵ س.م.
بک	: 978-600-6894-67-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: حقوق بین الملل خصوصی -- ایران
موضوع	: شبه جرم ها - مسولیت (حقوق) -- ایران
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۸ ب۴ م۳ / KMH۴۸۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۰/۹۰۹۵۹
شماره کتابشناسی	: ۵۶۲۷۵۳۷

دفتر و مرکز پخش: مشهد ۲۲۵۷۲۱۰ - ۰۹۱۵۱۱۵۵۰۳۱

عنوان کتاب	
بررسی قانون حاکم بر اختلافات ناشی از تعهدات غیر قراردادی	
که مولف	 حسین محمدی
که ناشر	 نسیم آفتاب
که شمارگان	 ۱۰۰۰ نسخه
که صفحه آرا	 ولف
که نوبت چاپ	 ۳۹۰۰ / اول
که چاپ	 ایران
که قیمت	 ۲۰۰۰۰ تومان

ISBN: 978-600-6894-67-6

(حق چاپ محفوظ است)

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول- کلیات
۱۴.....	مبحث اول: مفهوم مسئولیت مدنی
۱۴.....	گفتار اول: تعریف مسئولیت مدنی
۱۴.....	گفتار دوم: مسئولیت مدنی و مسئولیت اخلاقی
۱۵.....	گفتار سوم: مسئولیت مدنی و مسئولیت کیفری
۱۶.....	گفتار چهارم: مسئولیت مدنی و قراردادی
۱۶.....	مبحث دوم: شرایط مسئولیت قراردادی
۱۷.....	گفتار اول: رجوع قرارداد
۱۷.....	گفتار دوم: صحت قرارداد
۱۷.....	گفتار سوم: خودداری از انجام تعهد
۱۸.....	گفتار چهارم: وجود ضرر
۱۸.....	گفتار پنجم: سببیت عرفی بین ضرر و اضرار
۱۹.....	مبحث سوم: ارتباط مسئولیت قراردادی با مسئولیت مدنی
۱۹.....	گفتار اول: نظریه تعدد
۲۱.....	گفتار دوم: نظریه وحدت
۲۲.....	گفتار سوم: حق انتخاب زیان دیده قراردادی
۲۳.....	مبحث چهارم: هدف و مبنای مسئولیت مدنی
۲۳.....	گفتار اول: رضایت زیان دیده
۲۴.....	گفتار دوم: مجازات خصوصی عامل
۲۵.....	گفتار سوم: برقراری عدالت
۲۶.....	گفتار چهارم: برقراری نظم و امنیت اجتماعی
۲۶.....	گفتار پنجم: احقاق حق زیان دیده
۲۷.....	گفتار دوم: مبنای مسئولیت مدنی
۲۸.....	بند اول: نظریه تقصیر شخصی
۲۹.....	بند دوم: نظریه خطر

۳۰.....	بند سوم: نظریه مطلق خطر.....
۳۱.....	بند چهارم: نظریه خطرناشی از عمل نامتعارف.....
۳۱.....	بند پنجم: نظریه خطرناشی از انتفاع مادی.....
۳۲.....	بند ششم: نظریه تقصیرنوعی.....
۳۴.....	بند هفتم: نظریه مختلط.....
۳۵.....	بند هشتم: نظریه استناد عرفی.....
۳۹.....	بند نهم: نتیجه نظریات.....
۴۳.....	فصل دوم-توصیف و ارکان تعهدات غیرقراردادی در شرایط اختلاف قوانین.....
۴۴.....	مبحث اول: مفهوم اختلاف قوانین تعهدات غیرقراردادی.....
۴۵.....	مبحث دوم: قواعد حل اختلاف در (Regles de conflit).....
۴۶.....	مبحث سوم: توصیف.....
۴۶.....	گفتاراول: مفهیم توصیف و دسته‌های ارتباط.....
۴۸.....	گفتاردوم: قانون حاکم بر توصیف مسئولیت مدنی.....
۴۸.....	بنداول: توصیف به موجب قانون دادگاه.....
۵۰.....	بنددوم: توصیف به موجب قانون مبدأ.....
۵۳.....	گفتارسوم: توصیف برخی مصداق‌ها به بین مسئولیت قراردادی و مسئولیت قهری در اختلاف قوانین.....
۵۴.....	بنداول: توصیف مسئولیت ناشی از نقص اطلاعات در مرحله استعمال مبیع.....
۵۶.....	بنددوم: توصیف مسئولیت ناشی از حمل‌ونقل اشیاء و شخص.....
۵۷.....	۱- حمل‌ونقل زمینی توسط وسایل نقلیه موتوری.....
۵۷.....	۱-۱- حمل‌ونقل زمینی غیرریلی (جاده‌ای).....
۵۹.....	۱-۲- حمل‌ونقل زمینی ریلی.....
۵۹.....	۲- حمل‌ونقل هوایی.....
۶۰.....	مبحث چهارم: ارکان تعهدات غیرقراردادی و رابطه آن با اختلاف قوانین.....
۶۱.....	گفتاراول: اول: فعل زیان بار.....
۶۱.....	بنداول: کلیات راجع به فعل زیان بار.....
۶۳.....	بنددوم: فعل زیان بار در اختلاف قوانین راجع به تعهدات غیرقراردادی.....
۶۳.....	۱- مفهوم فعل زیان بار در اختلاف قوانین.....

۶۵.....	۲- نامشروع بودن فعل زیان بار در اختلاف قوانین
۶۷.....	۳- قابلیت انتساب مسئولیت به فاعل از جهت اهلیت مسئولیت در اختلاف قوانین
۶۸.....	بند دوم: وجود ضرر (تحقق خسارت)
۶۸.....	۱- کلیات راجع به ضرر (خسارت)
۷۰.....	۲- بررسی ضرر در اختلاف راجع به تعهدات غیرقراردادی
۷۴.....	بند سوم: رابطه سببیت
۷۵.....	۱- کلیات راجع به رابطه سببیت در تعهدات غیرقراردادی
۷۷.....	۲- رابطه سببیت در اختلاف قوانین راجع به تعهدات غیرقراردادی
	فصل سوم: بررسی تحلیلی نظریه‌های راجع به تعیین قانون حاکم بر تعهدات غیرقراردادی
۸۰.....	در شرایط اختلاف
۸۱.....	مبحث اول: نظریه حکومت قانون مقر دادگاه
۸۱.....	گفتار اول: مفاد نظریه قانون مقر دادگاه
۸۱.....	گفتار دوم: دلایل اثباتی نظریه قانون مقر دادگاه
۸۳.....	گفتار سوم: ایرادات وارد بر نظریه قانون مقر دادگاه
۸۵.....	مبحث دوم: نظریه حکومت قانون معنای
۸۶.....	گفتار اول: نظریه حکومت قانون محل وقوع مادی فعل زیان بار
۸۶.....	بند اول: مفاد نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان بار
۸۷.....	بند دوم: دلایل اثباتی نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان بار
۹۱.....	گفتار دوم: ایرادات وارد بر نظریه قانون محل وقوع مادی فعل زیان بار
۹۳.....	مبحث سوم: نظریه حکومت قانون محل تحقق خسارت
۹۳.....	گفتار اول: مفاد نظریه قانون محل تحقق خسارت
۹۴.....	گفتار دوم: دلایل اثباتی نظریه قانون محل تحقق خسارت
۹۶.....	گفتار سوم: ایرادات وارد بر نظریه قانون محل تحقق خسارت
۹۹.....	مبحث چهارم: نظریه جمع قانون محل وقوع فعل زیان بار و محل وقوع خسارت
۱۰۰.....	گفتار اول: سیستم جمع به معنای خاص
۱۰۱.....	گفتار دوم: سیستم جمع انتخابی
۱۰۲.....	بند اول: مزایای سیستم جمع انتخابی
۱۰۲.....	بند دوم: معایب سیستم انتخابی

مبحث پنجم: نظریه حکومت قانون منطبق با منافع دولت (نظریه منافع دولتی).....	۱۰۳
گفتار اول: مفاد نظریه منافع دولتی.....	۱۰۳
گفتار دوم: مقایسه نظریه منافع دولتی با نظریه نفع اجتماعی «پیه» (Pillet).....	۱۰۵
گفتار سوم: ایرادات وارد بر نظریه منافع دولتی.....	۱۰۶
مبحث ششم: بررسی قانون حاکم بر تعهدات غیرقراردادی در حقوق ایران.....	۱۰۶
گفتار اول: قانون حاکم بر واقعه زیان بار روی داده در قلمرو ایران با وجود عامل ارتباط بین المللی.....	۱۰۷
گفتار دوم: قانون حاکم بر فعل زیان بار و خسارت روی داده در خارج از قلمرو ایران با وجود عامل ارتباط بین المللی.....	۱۰۹
مبحث هفتم: احکام و اسناد لازم الاجراء کشورهای خارجی.....	۱۱۲
نتیجه گیری.....	۱۱۵
منابع.....	۱۱۸
الف. منابع فارسی.....	۱۱۸
ج- منابع فرانسه.....	۱۲۰

تعیین قانون صلاحیت‌دار در دعوای مسئولیت مدنی خارج از قرارداد، ازجمله موضوعات پیچیده اختلاف قوانین بوده و همین پیچیدگی و دشواری باعث بروز اختلاف آراء و عدم اجماع در بین حقوق‌دانان و نیز عدم تطابق قوانین و رویه قضایی کشورها با یکدیگر در این زمینه شده است. یکی از دلایل این اختلاف، عدم اتفاق‌نظر در خصوص نقش و هدف اصلی حقوق مسئولیت مدنی است. آیا حقوق مسئولیت مدنی باهدف پیشگیرانه از ارتکاب تقصیر و خطا به وجود آمده یا باهدف جبران‌کنندگی خسارت؟ آیا برقراری مسئولیت مدنی به‌منظور ایجاد تعادل بین منافع زیان‌دیده و عامل زیان است؟ (که در این صورت مکان بر هم خوردن این تعادل نقش مهمی در تعیین قانون حاکم خواهد داشت). آیا حقوق مسئولیت مدنی درصدد تضمین و تأمین اهداف و خواسته‌های اجتماعی است یا اینکه در خدمت منافع خصوصی و خواسته‌های فردی است؟

پاسخ به این پرسش در تدوین و پیشنهاد راه‌حلی مناسب برای حل اختلاف قوانین مربوط به مسئولیت مدنی خارج از قرارداد بسیار مؤثر است. به‌عنوان مثال بسیاری از نظریه‌های مربوط به اختلاف قوانین که باهدف جبران بهتر بیشتر خسارات بر خواهان ارائه‌شده‌اند، ظاهراً از این اندیشه تأثیر پذیرفته‌اند که حقوق مسئولیت مدنی، بازاری است در خدمت احقاق حق اشخاص و به همین دلیل هم می‌کوشند که به زیان‌دیده، این حق را بدهند که به دادگاهی مراجعه کند که مساعدتر به حال او بوده و زبان‌های وارده بر او را بهتر ترمیم می‌نماید. اما در مقابل، اندیشه‌ای که حقوق مسئولیت مدنی را به‌عنوان عامل بازدارنده و وسیله‌ای برای پیشگیری از تجاوز و تعدی به حقوق دیگران می‌داند قانون محل وقوع فعل زیان‌بار را در اختلاف قوانین به‌عنوان قانون صلاحیت‌دار می‌شناسد.^۱

دلیل دیگر اختلاف در زمینه قانون حاکم بر تعهدات غیر قرارداد، عدم اتفاق‌نظر در خصوص عامل ارتباطی مؤثر در وقایع حقوقی منشأ این مسئولیت است و همین امر موجب می‌شود که نتوان به‌راحتی، تکیه‌گاهی روشن برای تجزیه و تحلیل‌های اختلاف قوانین در این قلمرو پیدا کرد. بدین توضیح که موضوعات مختلف حقوق را می‌توان در قسمت‌هایی چون مباحث مربوط به اشیاء و وضعیت، اموال و تعهدات و غیره گردآوری کرد (دسته‌های ارتباط). در بعضی از این دسته‌های ارتباط، نقطه ثقل آن و عامل ارتباطی مؤثر در انبیه‌راحتی قابل‌شناسایی و تعیین بوده و لذا در این گونه موارد، در وضع قواعد حل اختلاف در مربوطه، موارد اتفاق‌نظر بیش از اختلاف‌نظر است. به‌عنوان مثال در خصوص وضعیت و اهلیت شخص، می‌توان اقامتگاه، تابعیت و محل سکونت وی را، مهم‌ترین عوامل ارتباطی جهت تعیین

^۱ کاتوزیان، ناصر، دوره مقدماتی حقوق مدنی، اعمال حقوقی (قرارداد - ابقاع)، چاپ دوم، تهران: شرکت انتشار، ۱۳۷۱.

قانون حاکم برشمرد. در مورد اموال نیز معمولاً قانون محل وقوع مال، حاکم است. مگر اینکه عوامل ارتباط قوی تری در دعا- همچون موارد مربوط به ارث- وجود داشته باشد. دلیل این امر هم آن است که اموالی که در داخل قلمرو حاکمیت یک واحد سیاسی قرار دارند، تحت حاکمیت و کنترل همان واحد سیاسی اند.

در قلمرو تعهدات قراردادی نیز، اصل استقلال و آزادی طرفین در انتخاب قانون حاکم بر قرارداد، اصل پذیرفته شده و شناخته شده ای است و در صورت عدم تراضی طرفین بر تعیین قانون حاکم نیز محل وقوع عقد و محل اجرای تعهدات ناشی از عقد به عنوان مرکز ثقل رابطه قراردادی بین متعاقدين، مورد قبول اکثریت است. اما دو قلمرو مسئولیت مدنی خارج از قرارداد، چنین تکیه گاه درونی ثابتی وجود ندارد. زیرا در بسیاری از موارد، محل وقوع الزامات خارج از قرارداد را نمی توان به سهولت تعیین نمود تا بر اساس آن مرکز ثقل رابطه حقوقی مذکور تعیین و به تبع آن، قانون حاکم مشخص شود. اگر در تعهدهای اراده به اتصالی منشأ آن ها یعنی قرارداد، در حقوق کشورهای مختلف این اختیار برای طرفین شناخته شده است. به عنوان مثال با توافق یکدیگر قانون قابل اجرا را تعیین کنند، در تعهدهای بدون قرارداد به دلیل گوناگونی منشأ آن ها جرم شبه جرم و شبه عقد و غیر محصور و نامعین بودن مصادیق تعهدات غیر قراردادی و تردید در اینکه از صلاحت اركان ضرر و فعل و زیان بار کدامیک را باید به عنوان عامل ارتباط مهم تر و مؤثرتر برای تعیین قانون حاکم در نظر گرفت، تعیین قانون صلاحیت دار را دشوار می سازد.^۱

امروزه هرچند اصل اعمال قانون محلی در مسائل اختلاف قوانین راجع به مسئولیت های خارج از قرارداد هنوز هم تا حدود زیادی در بسیاری از نظام های مختلف حقوقی مورد قبول است ولی استثنائاتی که به تدریج تحت تأثیر ملاحظات مختلف بر این اصل وارد شده اند، به حدی زیاد است که دیگر نمی توان از اعمال قانون به خصوصی نسبت به کلیه مسئولیت های خارج از قرارداد سخن گفت. به طور کلی باید در نظر داشت که تعدد و پیچیدگی عناصر تشکیل دهنده مسئولیت مدنی و امکان ربط هر یک از آن ها به قانون گذاری کشوری جداگانه چه بسا سبب گردد با قابل اجرا ساختن قانون این یا آن کشور درباره آن، رأی راجع به آن، کاملاً متفاوت گردد. به ویژه آن که ممکن است برخی از آن کشورها در خصوص مورد، مسئولیت مشروط به احراز خطا باشد و در دیگری چنین شرطی منظور نشده باشد. بنابراین به جاست که دکترین های حقوقی و رویه های قضایی مختلفی که در خصوص نحوه تعیین قانون حاکم بر مسئولیت خارج از قرارداد به وجود آمده اند مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند.^۲

^۱ پیشین، ص ۳۴.

^۲ لورر اس، میشل، مسئولیت مدنی، ترجمه محمد اشتری، نشر حقوق دان، ۱۳۷۵، ص ۱۲۴.